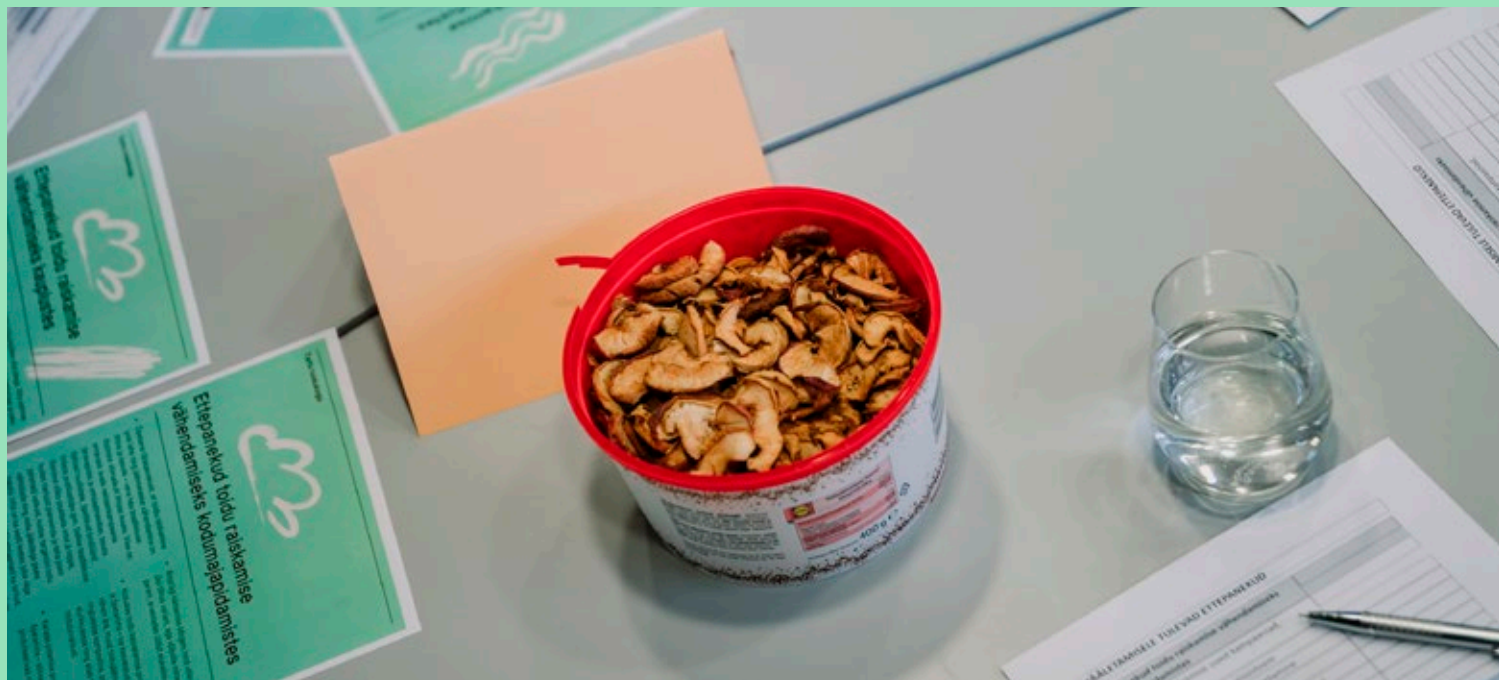

Tartu toidukogu kokkuvõte

Tartu linn on võtnud sihiks leida erinevaid viise kliimamõjudega tegelemiseks, keskendudes muude teemade seas ka toiduraiskamise vähendamisele.

Laupäeval, 23. märtsil kell 10–16 toimus Tartu Loodusmajas **Tartu toidukogu**, kus **33 erineva kogemuse ja vanusega linlast** arutles koos ekspertidega teemal „Kuidas vähendada toidu raiskamist?“

Osalejatele oli eelnevalt edastatud ekspertide koostatud ettepanekud ja taustinfo kolmel alateemal:

- Ettepanekud toidu raiskamise vähendamiseks kodumajapidamistes.
- Ettepanekud toidu raiskamise vähendamiseks haridusasutustes.
- Ettepanekud toidu raiskamise vähendamiseks seoses kauplustega.

Aruteludes peatuti igal ettepanekul ja sõnastati täiendavaid ettepanekuid. Arutelupäeva lõpus

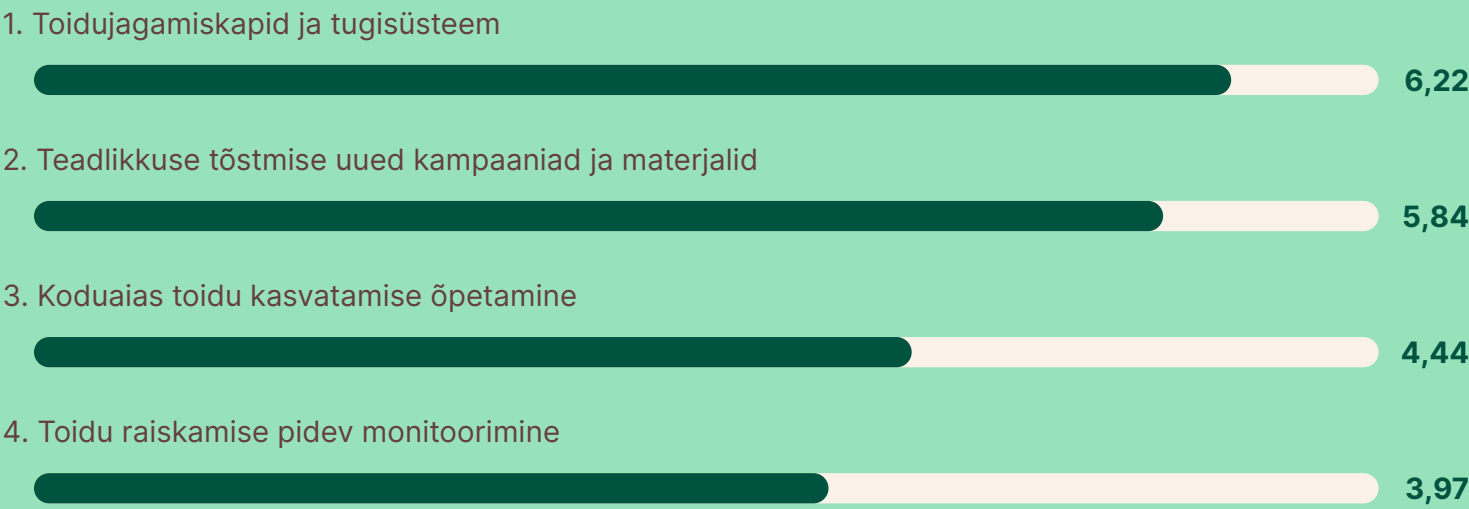
reastas iga osaleja ettepanekud enda jaoks tähtsuse järjekorras. Iga teema neli enam toetust kogunud ettepanekut esitatakse sel aastal koostatava Tartumaa ringmajanduse teekaardi eestvedajatele ja need on oluliseks sisendiks jätkusuutliku toidusüsteemi teemavaldkonda. Teekaardi seminar, kus muuhulgas ka toiduteemalisi ettepanekuid arutatakse, toimus 28. märtsil. Teekaart valmib hiljemalt septembris 2024. a. Teekaart on aluspõhimõtete kogum, mis on suunatud kõigile ühiskonnagruppidele. Eesmärgiks on kujundada arukat tarbimist ning hoida tootmise ja tarbimise ökoloogiline jalajälg võimalikult väikesena. Jätkusuutliku toidusüsteem puudutab kõiki otseselt ja igapäevaselt.

Ka toidukogu aruteludes tekkinud täiendavad ettepanekud-ideed ei lähe kaotsi – needki esitatakse kõigile Tartu toiduvõrgustiku osapooltele.

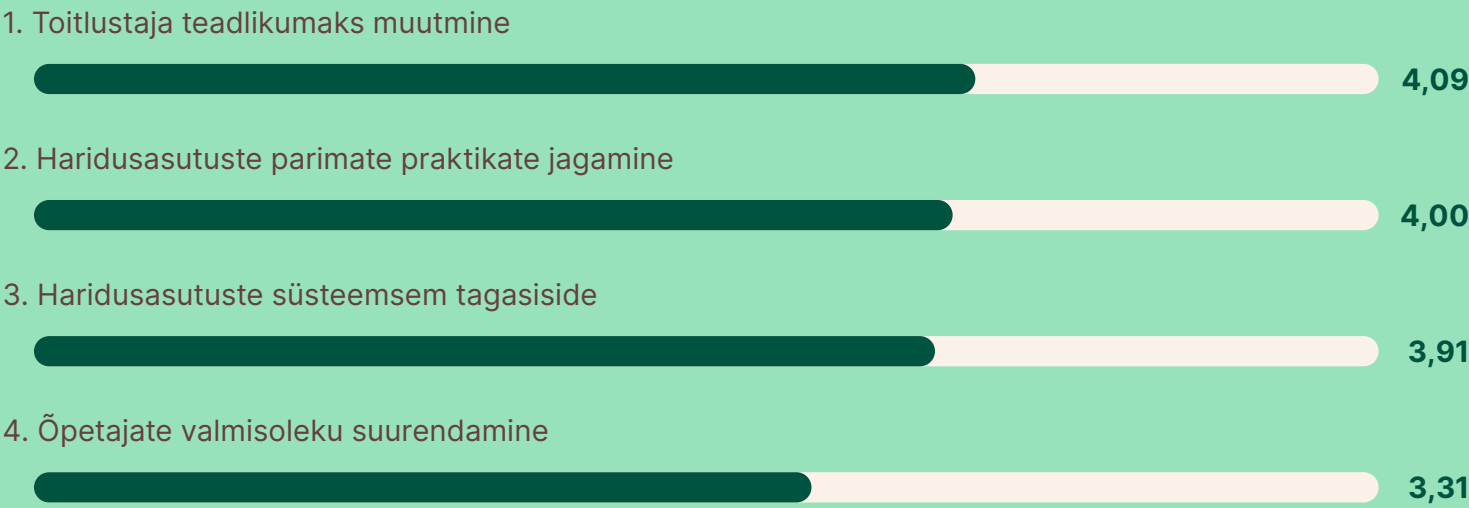
Protsessiga saab tutvuda ja edasistest arengutest teada www.tartu.ee/toidukogu

Enim toetust pälvinud ettepanekud*

Ettepanekud toidu raiskamise vähendamiseks kodumajapidamistes

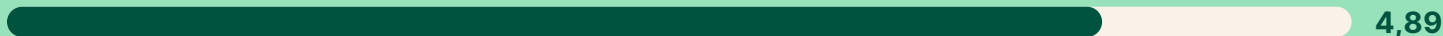

Ettepanekud toidu raiskamise vähendamiseks haridusasutustes

Ettepanekud toidu raiskamise vähendamiseks seoses kauplustega

1. Kauplused planeerivad paremini ette

2. Allahindlusklepsudega kaupade ostmine

3. Vähem võimalusi impulssostudeks

4. Oma eeskujuga nakatamine

* Osalejad hindasid ettepanekute elluviimise olulisust järgmisel skaalal:
esimese valdkonna puhul olulisus 7-punkti skaalal ja kahe järgmise
valdkonna puhul olulisus 6-punkti skaalal.

Kõik ettepanekud koos täiendavate kommentaaridega

Ettepanekud toidu raiskamise vähendamiseks kodumajapidamistes

Toidukappide süsteemi toetamine linna poolt

- Toidujagamiskappide rajamine, hooldamine ja teavitustöö linlaste seas, linna tugi juba ses vallas tegutsejatele, vt lähemalt <https://www.foodsharing.ee/tartu.html>
- Oluline on käima lükata linna ja toidujagajate koostöö.
- Kapid võiksid olla vähemalt igas linnaosas, et süsteem toimiks.
- Kappide juures ka infosildid, nt „parim enne“ või „kõlblik kuni“ erisusega jm seotud teemadel.
- Linna abi koostöö tekitamiseks toidupäästjate ja kaupluste vahel (vt 3. teema).
- Linna tugi ka toiduohutuse kui turvalisuse tagamisel kappide juures (kirikute supiköögid võiksid olla kaasatud).
- Toidujagamiskappide funktsionaalsuse arendamine (et püsiks terve).
- Ka toidukappide teavituses peamine sõnum toidu päästmine, mitte hädasolijate aitamine.

Täiendavad ettepanekud

- Organiseeritud vabatahtlikkuse süsteemi loomine (toidusaadik, kes nõustaks, koolitaks ja inspireeriks).
- Kogukonnatunde puudumine on üks algprobleemidest. Tutvustada mikrotoidujagamist. Toidujagamiskapid korteriühistutes.

Teadlikkuse tõstmine linnakodanike seas

- Õpetame täiskasvanuid, et toidu raiskamine pole lahe ning jäätmetekke vähendamine on lihtne ja kasulik. Viise on erinevaid: avalik reklaamkampania tänavapildis ja sotsiaalmeedias, tasuta õpitoad huvilistele, õpetlikud brošüürid linlaste postkastides jpm. Selline teadlikkuse tõstmine võiks sisaldada infot ja nippe, kuidas menüüd planeerida ja teha poes paremaid valikuid, kuidas targemini toitu valmistada ning mida jääkidega peale hakata. Infot on ka eesti keeles juba väga palju ning sarnaseid kampaniaid ka tehtud, näiteks <https://tarbitoitutargalt.ee> veebileht on üks väga hea alusmaterjal.
- Toidujagamiskappide ja ka allahindluskleepsuga toitumise osas üldise suhtumise muutmine – tegemist ei ole ainult vaeste või abivajajate jaoks mõeldud meetmega. Kommunikatsiooni võiks pöörata n.ö vastupidi – mitte ainult säästmise pärast, vaid toidu päästmise nimel (nn loosungid „Sa päästad toitu, mitte toit ei päästa sind!“, „Päästa mind!“ või „Aita mind koju!“). Oleks hea, kui see saaks ka läbi arvatud, kui suur oleks tavalinlase jaoks hinnavõit.
- Oluline praktiline info, kuidas toiduraiskamist vähendada + võimalused (mitte ainult jutt, vaid ka ligipääs ühismaale, kompostikastidele, toidujagamiskappidele jms).
- Kommunikatsioonis välja tuua praktilisi näiteid (nt koolitused veebis), kogemuslugusid ja võimendada edulugusid.
- Sihitud teavitustegevus ja kampaniad, erinevatele sihtrühmadele erinev, nii et see ei oleks ka pealetükkiv. Praktilised koolitused täiskasvanutele, noortekeskustes, pensionäride

päevakeskustes jms: prügi sorteerimise koolitused, kokanduse tunnid, info taimse ja loomse toidu erinevast keskkonnamõjust jms.

- Oluline on juba lasteaedadest alustada selle teemaga, mitte keskenduda ainult täiskasvanutele.
- Kampaania osaks võiksid olla ka tegevused nt koduaias toidu kasvatamisele ja eeskuju ka linna poolt.
- Aitaksid konkreetset müksud ja tööriistad – näiteks toidutegemise äpp, mis annab sulle olemasolevatest toiduainetest moodustatud retsepti.
- Üks kampaania osa võiks olla nt mingi äpipõhine monitoorimismäng, et inimesed saaksid jälgida, kui palju nad tegelikult toitu raiskavad, ning seeläbi seada eesmärgiks raiskamise vähendamise

Täiendavad ettepanekud

- Avaliku bioprügikast linnaruumi (kui inimestel on komposter, aga sinna ei saaks panna, siis võiks olla võimalus ülelinnalisse bioprügi kasti tuua).
- UUS IDEE: toidujagamiskapid kortermajadesse, piisab ka väikesest kastist, sotsiaalne aspekt samuti tähtis.

Koduaias toidu kasvatamise õpetamine

- Koduaias toidu kasvatamise propageerimine ja õpetamine – ise kasvatatud toitu visatakse vähem ära, muud toidujäätmed saab suunata ringlusesse kompostina, panustab ka linna elurikkusesse ning aitab tagada toiduturvalisust.
- OTT (otse tootjalt tarbijale) pool ka nt avatud talude päevale.
- Lisaks koduaedadele võiks olla inimestel juurdepääs ühismaale, näiteks igast linnaosast mingi % võiks olla kohustuslikus korras mõeldud kogukonnaaiamaadeks.
- Võimalik ka näiteks käima lükata süsteem, kus eraaedade omanikud rendivad välja oma aialapikest toidukasvatamise huvilistele, n.ö aia kasutusrent.

Toidu raiskamise pidev monitoorimine

- Statistika tegemine ning arvulise eesmärgi püstitamine toiduraiskamise vähendamiseks Tartu linnas ja/või maakonnas – ainult monitoorides saab teada, kas liigume õiges suunas ja ette võetud meetmed töötavad.
- Et see ei oleks inimese järel nuhkimine, vaid koolitamine ja õpetamine. Tegemist on pigem mõõdikusüsteemiga, et selgemalt tuua välja olukord numbrite keeles ja aidata kaasa toiduraiskamise vähendamisele.
- Monitoorimisel peaks olema mingi konkreetne tulemus (vastutusele võtmine), et muuta käitumist.
- Seotud teadlikkusega, kui palju inimesed tegelikult raiskavad.
- Idee monitoorimismängust (vt üleval).

NB! Alljärgnevad ettepanekud ei vähenda otseselt toidu raiskamist, ent on sellega seotud.

Kompostikastide rajamise toetamine

- Kompostikastide rajamise toetamine eramajadele või aiaga korteriühistutele.
- Ka kortermajade juures võimalus – näiteks koostöös mõne ettevõttega, kes oleks huvitatud kompostist vastutasuks hooldusteenuse eest.
- Kõrgemat hinda biojäätmetele ega ka olmeprügile ei toeta, niigi on elukallidus kõrge ja karistusmeetmed toimivad kehvemini.
- Kohustus uusarendustes jätta ruumi kompostikastide jaoks.
- Koos kompostikastidega peab käima kindlasti info ja/või koolitused, kuidas ja mida õigesti kompostida, miks see kasulik on ja mida kompostiga pärast teha.
- Kaasata koolinoori nt kompostkastide väljatöötamiseks.
- Linn võiks toetada biopange soetamist või teha kodusest biojäätmete sorteerimisest visuaalselt atraktiivsete näidete varal kampaania (võib olla on inimestel oma lapsepõlvest mälestus määrdunud solgipangest vanaema juures ja see takistab neid selle teemaga kaasa minemast).

Tartu toidukogu

Bioprügi käitlemise kõrgem hind

- Bioprügi käitlemise kõrgem hind võiks olla üks tõhus variant, aga võibolla mitte kõige parem, arvestades üldist elukallidust.
- Võiks olla avalik bioprügi kast, et kui komposterisse ei saa panna, aga biokasti ei ole
- Ei ole hea lahendus, on kohustuslik
- Kanade pidamise propageerimine ja õpetamine – söövad jäätmeid ja produtseerivad mune. Ei peaks olema keelatud neile kes soovivad ja suudavad seda teha, ent propageerima ei peaks

Fotod: Mana Kaasik

Ettepanekud toidu raiskamise vähendamiseks haridusasutustes

Toitlustaja teadlikumaks muutmine

- Pakutava toidu tervislikumaks ja lastele rohkem sobivaks muutmine, toitlustajate teadlikkuse ja oskuste parandamine.
- Toitlustajal võiks olla juba hankefaasis selged põhimõtted, kuidas ta käitub toiduülejääkidega ning kuidas vähendab oma tegevusega toiduraiskamist, nt
 - paremad serveerimispraktikad,
 - mitu korda toidu võtmise võimalus,
 - pärast tunde söömise võimalus,
 - õpilastel võimalus näiteks kas või oma taldrikul üle jäänud toit oma pakendis koju kaasa võtta (nagu restoranist).
- Kokkade koolitused, osakuste arendamine. Maitsvat toitu raisatakse vähem.
- Kokkade väärtustamine oluline osa kogu protsessist.

Haridusasutuste parimate praktikate jagamine

- Haridusasutustele võimaluste andmine jagada oma häid praktikaid nii toiduraiskamise ennetamisest kui toidu taaskasutamisest. Motiveerib ka teisi neid ellu viima.
- Näiteks Rohelise Kooli võrgustiku kaudu.
- Läheb sisult esimese arutelupunkti juurde. On erinevaid asju tehtud, kuid praktikaid võiks rohkem jagada.
- Omavalitsuste praktikate jagamine – mida kusagil tehakse ja mis toimib, mis mitte.
- Isekasvatatud toit võiks jõuda toidu sisse.
- Lapsed võiksid saada toidu oma karbiga kaasa võtta kui koolis jääb toitu üle - nagu restoranis.
- Inimlikkusest kaugenemine. Kui meie reeglid oleksid leebemad, ei oleks neid probleeme ka selliselt.
- Head praktikad: lastele toidutegemise praktika edasiandmine.
- Reaalsed näited selgemalt välja tuua, nt tonnide ühik on inimesele väga kauge mõista, mida see tähendab. Heade visuaalsete materjalide loomine.

Haridusasutuste süsteemsem tagasiside

- Haridusasutuste toitlustuse tagasiside küsimine ja probleemidele koostöös lahenduse lahenduse leidmine.
- Normaalne osa protsessist, ei peaks eraldi välja tooma.
- Millist infot ja kellele edastada.
- Väikekõõgil suuremad võimalused, koolidesse suurte termostega toidu toomine rikub toidu kvaliteedi (siis ongi riis klimpis jms).

Õpetajate valmisoleku suurendamine

- Õpetajate valmisolek olla laste kõrval toetajatena ja motiveerijatena, samal ajal ka toidukultuurile tähelepanu pöörates.
- Õpetajad peaksid olema inspiratsiooniks ja eeskujuks, ent vajalik on lisaressurss. Õpetajad on niigi üle koormatud.

Ise toidu kasvatamise tutvustamine

- Võimaluste andmine ise toidu kasvatamisega tutvuda, ise toitu kasvatada ja sellest toitu valmistada.
- Linn teeb erinevaid projekte. Peaks olema rohkem kui projektipõhine. Sõna „tutvustamine“ asendada „jätkamine ja innustamine“.

Uued riiklikud toitumissoovitused

- Riiklikul tasandil on vaja uut ja riiklikele toitumissoovitustele vastavat haridusasutuste toitlustuse määruse muutmist.
- Eriarvamus: pigem toob kaasa suurema raiskamise.

Täiendavad ettepanekud

Õpilaste harjumuste suunamine harimise ja praktikakaudu

- Tunnid toidu keskkonnamõju ja toiduraiskamise vähendamise teemal. Info, mis saab raisatud toidust edasi, kuidas toidusäästmine säästab ka raha.
- Kokanduse tunnid koos jääkide taaskasutamise õpetamisega.
- Laste omavaheline parimate praktikate jagamine.
- Laste kaasamine toiduvalmistamise protsessi kooli- või lasteaiasööklas, kui on võimalust.
- Toidujääkide kaalumise, mingi mänguline punktisüsteem, kui ülejääke tekib vähem.

Vanemate teadlikkuse tõstmine, et kodused toitumisharjumused muutuksid

- Tingimuste/reeglite leevendamine, et toit, mis jääb haridusasutustest alles, saaks uuesti ringlusesse minna.
- Toidujagamiskapid ka koolidesse! Teha konkreetsed kokkulepped, mis alustel võib ülejäänud toitu jagada.
- Kogukonnaaiad Tartusse, sh koolidesse.
- Lasteaedadesse kompostikastid.
- Uuring, mida LAPSED söövad, mitte nende vanemad.
- Seadusandluses on lünk, mis ei anna võimalusi taimetoitlastel ja veganitel saada osa koolitoidust (valguallika valik on liha või kala).
- Lapse puudumisest kooli teatamine on tüütu ja seda peab tegema erinevates kohtades.
- Taimne teispäev. Ei tohiks teha võõraid toite, mis ei maitse.
- Toit peaks olema eraldi, mitte segu.
- Erinevad ajad söömiseks, kõik ei taha ühel ajal.
- Mõttekäik: kui toitlustajad ise tegeleksid jäätmetega, siis saaksid ehk paremini ka tagasisidet toitute osas ning näeksid olukorra tõsidust.

Fotod: Mana Kaasik

Ettepanekud toidu raiskamise vähendamiseks seoses kauplustega

Kauplustel parem ette planeerimine

- Kõige parem vahend toidukao vähendamiseks on ette planeerimine. Sama meetod toimib mitte ainult kodudes aga ka ettevõtetes (toidupoed, restoranid jne.)
- Meeletu toidu üleküllus – kas peab olema üldse nii suur valik erinevate tootjate valikut.
- Parema sortimendi analüüs, nt jääb üle palju torte.
- Kauplusel puudub vastutus.
- Vajalik ka tarbijate suuremat mõtteviisi muutust.

Allahindluskleepsudega kaupade ostmine

- Hea võimalus üldisele toidukao vähendamisele kaasa aidata on poest allahindluskleebisega tooteid valides. Need võib sügavkülma oma aega ootama panna. Nii saad kokku hoida ka raha, sest kauba saad sageli kätte pea poole soodsamalt.
- Aitab kaasa. Positiivne kampaania „Päästa toitu!“ Koolitamine.
- Allahindlus esimesest hetkest, kui märgatakse, et kaup hakkab rikkuma.
- Poodidel erinev praktika. NB! Toit peaks olema selle kauba juures, kus need asjad on.
- Kauplused peaksid õppima allahinnatud toodete praktika põhjal.

Vähem võimalusi impulssoostudeks

- Eestlased käivad reeglina poes 4–5 korda nädalas, mis tähendab, et ostukorvi satub ka rohkelt impulssooste. Pikemalt ette planeerides ja korraga suuremaid oste tehes saab vältida lisaostude tegemist – säästad nii raha, aga vähendad ka toiduraiskamist.
- Inimeste enda mõtteviisi ja koolitamine. Tarbija vastutustundlik käitumine.
- Pigem ei ole see koht, mis toidu raiskamiseni viib.

Oma eeskujuga nakatamine

- Üldise toidukao vähendamise edu sõltub ka sellest, kui palju sa oma saavutustest räägid. Ole eeskujuks pereliikmetele, sõpradele, kolleegidele ja „uhkusta“ julgelt oma saavutustega.
- Linn saab aidata eeskuju oma üritustel. Heade eeskujude näitamine.
- Võiks luua võimaluse tellida aegunud toitu (poest foodsharing nt üritustele, kui ürituse korraldaja jaoks on see okei. Nagu täna toidukogu sündmusel. Seadusandlus võiks ka soodustada.
- Rimi näide – retseptiraamat, kuhu saad sisestada toiduained, mis sul on üle ja saad retseptid, mida sellest ainest teha.
- Ka poodide eeskuju – esile tuua neid, kes teemaga tegelevad, nt Coop ja Rimi.

Puu - ja köögiviljade parem hoiustamine

- Puu- ja köögivilja puhul on väga oluline selle õige hoiustamine. Otsi infot, kuidas sinu lemmikvilju oleks kõige õigem hoiustada.
- Pakendite kasutamine. Väiksemateks tükkideks lõikamine, näiteks võiks sarnaselt arbuusile olla tükkide kaupa saadaval ka kapsast jms suuremaid köögivilju.
- Teadlikkuse teema eelkõige, inimesed ei tea, kuidas toitu säilitada.

Toiduülejääkide jagamine sõpradega

- Jaga toiduülejääke sõpradega. Võta eelmise päeva toidujäägid näiteks kontorisse ja paku lahkelt kolleegidele.
- See on osa teadlikkuse tõstmisest.

Täiendavad ettepanekud

Seadusandluse muutmine, et kauplustel ja restoranidel oleks lihtsam ülejäänud toitu ära anda

Propageerivad saated

- Toidupäästmise saade, nagu näiteks „Rakett 69“

Bioprügi käitlemise kõrgem hind just kauplustele, mitte eraisikutele

- Monitoorimine ja statistika – mitmed laudkonna inimesed olid tegelenud toidupäästmise ja prügisukeldumisega ning avaldasid arvamust, et kauplused ei edasta õiget infot oma toidujäätmete koguste kohta.
- Sorteerimise nõudmine – taas prügisukeldujad leidsid pakendeid ja bioprügi läbisegi kaupluste prügikastidest.
- Rangem kontroll poodide jäätmekäitluspraktikate üle.
- Läbipaistvate jäätmekäitluspraktikate tunnustamine.

Linna abi koostöö tekitamiseks kaupluste ja toidupäästjate vahel

- Infovoldik kauplustele, mis sisaldab infot ja kontakte, mida teha (ka ootamatult) üle jääva tarbimiskõlbliku toiduga: Toidupank, toidukappide eestvedajad jt võimalused.
- Vabatahtlike süsteemi loomine, et poodides sorteerida ja päästa parim enne ületanud toitu – huvi inimeste seas on olemas.

Tarbija harimine

- Linna ja kaupluste koostöös plakatid (nii poodides kui linnaruumis) infoga, kuidas konkreetseid toiduaineid säilitada, mida teha ülejääkidega jms. Näiteks poodides vastavate lettide juures.
- Mänguline lähenemine – jälle näiteks mõni äpp, mis ütleb, kui palju säästab toitu ja selle tootmiseks kulunud ressursse või raha, kui ei raiska.
- „Parim enne“ kuupäeva ületanud soodustooted paremini esitletud koos seotud lisainfoga.

Linna kommunikatsioon poodidele

- Millised on linna eesmärgid toiduraiskamise vähendamiseks ja kuidas poed saavad kaasa aidata selle saavutamisele, heade praktikate tunnustamine.

Toidu jagamise parem reguleerimine

- Tihedam koostöö jagajatega.
- Seadusesse teha (Prantsusmaa eeskujul) muudatus, et toidu jääki ei tohi tekkida, pood peab sellega midagi tegema.
- Parandada erisoodustusmaksu alla minevat paragrahvi, et oma töötajad saaksid eelisjärjekorras tähtajale lähenevat kaupa.
- Poodide lahtiolekuajad. 24/7 lahtioleku aeg mõjutab tarbimist. Regulatsioon motiveeriks inimesi paremini ostukäitumist planeerima.

Tartu toidukogu viidi ellu projekti „Phoenix - kodanike hääl roheline Euroopa eest“ ühe pilootprojektina Tartu linna ja E-riigi Akadeemia koostöös.